

JURE ŠARČEVIĆ
Zagreb

DOLAZAK KAPUCINA U VARAŽDIN

L'ARRIVO DEI CAPPUCCINI NELLE REGIONI DELLA CROAZIA

Il nostro tema tratta l' arrivo dei Frati Minori Cappuccini nelle varie regioni della Croazia. Praticamente e' un rapido sguardo su alcuni luoghi e citta' in cui arrivarono Cappuccini, poi alcuni nomi dei primi cappuccini Craoti entrati nell' Ordine e qualche altro dato importante.

Ova se tema logično nadovezuje na prethodnu dra Zdenka T. Tenšeka. Sam naslov uzet je iz knjižice Tomislava Šagi-Bunića "Redovnička zajednica kojoj je pripadao sluga Božji o. Leopold Bogdan Mandić", koja je izdana u Zagrebu 1963. a kasnije publicirana u zaključku velike biografije P. Pietra Bernardia, "Blaženi Leopold, kapucin iz Herceg-Novog" 1976.¹

Za detaljnu razradu ovako postavljene teme bilo bi potrebno mnogo više vremena od onog predviđenog. U okviru ovako organiziranog jednodnevnog simpozija moguće je dati samo kratak presjek, odnosno sažetak naznačene teme. Stoga će moje izlaganje biti samo letimičan opis dolaska kapucina u pojedina mjesta, navod godine dolaska, nekoliko imena i još poneki podatak. A o drugim pitanjima bit će, nadam se, više govora u ostalim predavanjima tokom ovog skupa.

U prvom stoljeću kapucinske reforme, točnije do 1574. godine Red se razvijao samo unutar granica Italije jer je postojala papinska zabrana koja nije dopuštala širenje u druge zemlje. Tu zabranu ukinuo je papa Grgur XIII. i Red se ubrzo počeo širiti u različite krajeve Europe.

Dolazak kapucina u južne krajeve Hrvatske

U hrvatske krajeve kapucini su došli iz dva pravca: iz Italije i Austrije preko Slovenije. Razlog tomu bijaše politički položaj naših krajeva u ono vrijeme.

U južne krajeve Hrvatske kapucini su došli iz Venecije i počeli razvijati svoje djelatnosti u nekoliko gradova, kao što su: Herceg-Novi, Split i Zadar. U Herceg-Novom samostan je osnovan 1688; u Splitu 1691. a u Zadru 1732. Iako su ti gradovi, odnosno

samostani, bili pod mletačkom upravom, u kapucine su počeli stupati i domaći sinovi, ipak razvitak Kapucinskog reda u Dalmaciji nije uspio postići takve razmjere da bi dalmatinski samostani bili mogli postići upravnu samostalnost, kao što je bio slučaj s onima na sjeveru Hrvatske. I u takvim okolnostima ti samostani nisu ostali bez priličnih zasluga na religioznom i karitativnom području.

Među kapucinima hrvatskog podrijetla, koji su stupali u Kapucinski red različitih provincija (Venecija, Ancona, Napulj itd.) od samih početaka kapucinske prisutnosti u tim krajevima bilo je znamenitih muževa. Ovdje spominjemo samo neke.

Čini se da je najstariji kapucin Hrvat bio **fra Ivan Dalmatinac** rođen oko god. 1508. u Dalmaciji, koja je tada bila osobito trgovački povezana s Napuljem. Bio je član Napuljske provincije. Najstariji dokumenti nazivaju ga: Dalmata, Illyricus, Slavus, i najčešće talijanski Schiavone. Od franjevaca opservanata prešao je u kapucine. Bio je svećenik veoma cijenjen i poznat zbog kreposna i pokorničkoga života. Zvali su ga "sunce savršenstva". Za života je uživao glas sveca, vjerovalo se da posjeduje dar molitve, dar savjeta i da sigurno proriče budućnost. Mnogi su dolazili k njemu i tražili da im pomogne. Umro je u Napulju 1588.²

U stoljeću nastanka kapucinske reforme susrećemo još jedno značajno ime hrvatskog podrijetla u osobi **Nikole Zuzorića**, Dubrovčanina. U Nekrologiju ankonske provincije stoji da je rođen 1572. U Red je stupio 1588. i dobio ime Franjo. I njegov brat Petar bio je kapucin, član iste Ankonske provincije. Njihova je sestra poznata, inteligentna i lijepa dubrovačka pjesnikinja Cvijeta Zuzorić o kojoj dubrovački kroničar Serafin Crijević, O. P., piše da je bila »suae olim patriae ornamentum«

Franjo Zuzorić bio je poznat kao jedan od najvećih propovjednika svoga vremena. Propovijedao je u više talijanskih kneževina i republika. Nije ustanovljeno da li je propovijedao i u Dubrovniku, iako vjerojatno jest, jer već od god. 1540. kapucini često propovijedaju u dubrovačkoj katedrali. Umro je u Anconi 5. svibnja 1639. U Nekrologiju Ankonske provincije piše: »Brat Franjo dobar svećenik i priopovjednik. Naše kronike o njemu govore veoma pšohvalno... Bio je uzorna života, umro je sveto«.³

Fra Vinko Bragadin, kapucin Venecijanske provincije, bio je skradinski biskup od 1733 - 1753. Rođen je 11. ožujka 1691. u Veneciji. Krsno mu je ime Antun Dominik. U Red je stupio u Venecijanskoj provinciji 1714. gdje je obavljao različite službe. Bio je poglavar u nekoliko samostana i cijenjen propovjednik. Za skradinskog biskupa imenovan je 1733. Skradinska je biskupija jedna od najstarijih u Hrvatskoj. Spominje se već godine 530. Papa Lav XII. Skradinsku je biskupiju pripojio Šibenskoj biskupiji. Kao biskup Vinko Bragadin odlikovao se revnošću, pobožnošću i karitativnim djelovanjem; radio je na podizanju sjemeništa za svećenički podmladak. Na vlastitu molbu, jer nije poznao hrvatski jezik, premješten je za biskupa u Chioggiu godine 1753.⁴

Dolazak kapucina u sjeverne krajeve Hrvatske

Dolazak kapucina u naše krajeve, osobito u sjevernu Hrvatsku i u Primorje, vezan je uz veliko ime Kapucinskog reda, **sv. Lovru Brindiškog**, crkvenog naučitelja, koji je 10. kolovoza 1600. ustanovio samostan u Grazu. Taj samostan bio je polazna točka za širenje kapucina u naše krajeve. Te je naime godine ustanovljena relativno samostalna upravna jedinica Kapucinskog reda: Generalni komesarijat češko-austrijsko-štajerski. Unatoč različitim zaprekama komesarijat se brzo razvijao tako da je već 1608. morao biti raz-

dijeljen na dva komesarijata: češko-austrijski i štajerski. Upravu nad prvim preuzeo je sam sv. Lovro Bridniški, koji je postao vrhovni poglavar Reda (1602 - 1605). A za štajerskog komesara postavljen je o. **Fortunat iz Verone**, član Venecijanske provincije.

Već 1606. godine kapucini dolaze u **Ljubljano** pod pokroviteljstvom Venecijanske provincije koja je davala osoblje za nove samostane dok se ne odgoje domaći redovnici. Sljedeće godine 25. IV. 1607. položen je kamen temeljac za ljubljanski samostan. Nekoliko godina kasnije u Ljubljani nalazimo dvojicu kapucina iz Dalmacije. To su: o. **Mihael iz Šibenika** (umro 23. I. 1616. u Gorici) i o. **Nikola iz Splita** (umro 30. VII. 1625. vrativši se u Dalmaciju).

Prema nekim podacima, koji još nisu posve sigurni, prvi Hrvat koji je stupio u Štajersku provinciju bio je **Andrija Bare** iz Krapine. On je u Redu dobio ime Benedikt. Obukao je kapucinsko odijelo u Beču 21. travnja 1606. god. Tada mu je bilo 22 godine. Postao je svećenik i propovjednik. Umro je mučeničkom smrću u Radgoni. Ondje su ga šćepala dvojica krivovjeraca kalvinista (Mađžara), izboli ga nožem i bacili u Muru. Tako se s dosta sigurnosti može tvrditi da je početak Kapucinskog reda u Hrvatskoj obilježen mučeničkom krvlju.⁵

Svoj prvi samostan u Hrvatskoj kapucini su počeli graditi u **Rijeci**, i to 28. kolovoza 1610. Nekoliko godina kasnije kapucini dolaze u **Zagreb**. Temeljni kamen samostana na Gornjem gradu, blizu današnje uspinajče, položen je 5. svibnja 1618. Prvi Zagrebčanin koji je stupio u Kapucinski red bio je devetnaestogodišnji mladić **Franjo Čunko**. Redovničko odijelo obukao je u Grazu 14. V. 1628. a dobio je ime **Filip**. Nakon 50 godina redovništva, o. Filip je umro kao propovjednik u Zagrebu 27. prosinca 1673.

Od samog osnutka Štajerske provincije (1608) Venecijanska je provincija imala vrhovništvo i brigu nad Štajerskom provincijom. Međutim godine 1613. prekinute su veze Štajerske s Venecijanskom provincijom jer se ona odrekla vrhovništva i brige, a tu je ulogu preuzela provincija Marche (Ancona).

S tom provincijom i njenim utjecajem na naše krajeve povezano je ime još jednog velikog Dubrovčanina kapucina **fra Mihaela Andela Božidarevića**. Rođen je 22. lipnja 1652. u Dubrovniku. U Red je stupio u Ankonskoj provinciji. Dugo je bio profesor teologije. Godine 1702. postao je provincijalom svoje provincije i ponovno 1709. Iste je godine bio izabran za generalnog definitora, a 12. svibnja 1712. za generalnog ministra Reda. Bio je general do 1719. Kao vrhovni poglavar Reda posebnu pažnju posvetio je odgoju članova. Godine 1712. proglasio je Bl. Djevicu Mariju bez grijeha začetu zaštitnicom Reda. Bio je poznat kao teolog i propovjednik. Umro je u Potenza Picena 28. travnja 1729.⁷ "Osim mnogih zaslužnih djela, on je prvi pokrenuo pitanje da se u Dubrovniku osnuje kapucinski samostan"⁸, što je učinjeno istom početkom našega stoljeća 1913. naklonošću dubrovačkog biskupa J. Marčelića.

Iz dvaju gore spomenutih samostana, Rijeke i Zagreba, kapucini su zračili primjerom pokorničke ozbiljnosti i jednostavnosti te razvijali svoju djelatnost u Hrvatskoj. Premda kroz cijelo 17. stoljeće u sjevernoj Hrvatskoj nije osnovan nijedan samostan, bilo je mnogo mladića koji su prihvatili redovnički život, posebno oko središta Rijeke i Zagreba.

Početkom 18. stoljeća kapucini dolaze u **Varaždin**, i to na svojsko zauzimanje i nastojanje Hrvatskog sabora i varaždinske Gradske općine. Već 1652. zatražili su hrvatski "Staleži i redovi" skupa s Gradskom općinom od štajerskog provincijala o. Hijačinta iz Graza da prihvati u Varaždinu mjesto za gradnju samostana. No zbog različitih razloga i zapreka to se tada nije dogodilo. Zato je Hrvatski sabor to pitanje opet

pokrenuo godine 1695. i 1697. odlučivši ukloniti sve zapreke i ustanoviti kapucine u Varaždinu. Tako je konačno 25. travnja 1701. mogao zagrebački biskup Stjepan Zelišćević položiti temeljni kamen nove kapucinske crkve Presvetog Trojstva. Gradnja je brzo napredovala tako da je već 1705. zagrebački biskup Martin Brajković crkvu posvetio na najsvetiji način uz prisustvo hrvatskog bana Palffyja. Dolaskom kapucina u Varaždin brzo se ostvarilo jedno novo duhovno žarište u tom hrvatskom sjevernom gradu i njegovoj okolici.⁹ O dolasku kapucina u Varaždin, o zaprekama i o zauzimanju Hrvatskog sabora za dolazak kapucina lijepo dokumentirano piše Rudolf Horvat u djelu Povijest grada Varaždina.

Godine 1703. kapucini dolaze u Osijek, a 1718. otvaraju kuću u Beogradu. Od 1724. imaju neko vrijeme i samostan u Zemunu.

Lika i Krbava bijahu veliko evangelizacijsko polje kapucina u prošlosti, a najznamenitiji čovjek vjerskog i kulturnog života toga područja bijaše kapucin **Marin iz Senja**. Pod kraj 17. st. on je poslan s potrebnim ovlastima s crkvene i državne strane u Liku i Krbavu. Čitava naselja, kao što su Perušić, Budak, Belaj, Ribnik, Novi itd. uspio je vjerski posve obnoviti. Sagradio je dva gostinca u Perušiću i Ribniku. Na poziv carskog dvora preuzima i vodi gradnju samostana u **Karlobagu** god. 1710, a kasnije (1716.) gradi i mali gostinjac u Kaniži blizu Gospića koji bijaše filijala samostana u Karlobagu i veoma prikladan centar za razvijanje apostolske djelatnosti kapucina po Lici i Krbavi.¹⁰

U stanju rascvjetanosti kapucine je u Hrvatskoj zatekla vladavina prosvijetljenog apsolutiste Josipa II. (1780.-1790.). Štajerska je provincija tada bila veoma jaka, imala je oko 800 redovnika i 34 kuće. Nesklonost cara Josipa prema redovnicima i njegovi postupci negativno su se odrazili tako da se prilično smanjio broj kapucina, od 34 kuće godine 1816. ostalo je samo 17. Jedna od njegovih odredbi u pogledu redovnika bila je i raskid sviju veza između samostana koji se nalaze po Hrvatskoj i Slavoniji od onih koji leže na području Austrije (to znači i današnje Slovenije). Tako su carskim dekretom od 18. svibnja 1783. hrvatski samostani postali posebna kustodija "*Hrvatsko-primorska*". Prvi je njezin kustos bio (19. XI. 1783.) bivši provincijal Štajerske provincije o. **Severijan iz Varaždina**, muž vrlo zaslužan i poduzetan.

Careve reforme zadale su mnoge udarce hrvatskim kapucinima. Prvi je gubitak zagrebačkog samostana 1. kolovoza 1788. U njega se smjestila vojska za vrijeme Turskog rata (1788. - 1791.) nakon što su kapucini bili prisiljeni napustiti samostan.

Kapucini će se ponovo vratiti u Zagreb nakon punih 150 godina zaslugom zagrebačkog nadbiskupa dr. Alojzija Stepinca. To se dogodilo 1941. kad su kapucini došli na periferiju zagrebačke Dubrave gdje su sagradili samostan i crkvu. Gradnju je vodio prvi župnik nove župe o. Maks Mašić.

Budući da su Talijani napustili gotovo sva dalmatinska mjesta, osim Zadra, pozove splitski nadbiskup F.F. Nakić 1908. o. Bernardina da preuzme svetište Gospe od Pojišana. Tako su te godine kapucini došli u Split. Slično je bilo i s Dubrovnikom, kamo kapucini dolaze naklonošću dubrovačkog biskupa J. Marčelića godine 1913.

Umjesto zaključka

Umjesto zaključka postavljam pitanje koje mi je prije nekoliko dana za vrijeme zasjedanja Plenuma HKVRP postavio jedan franjevac: *Kako to da hrvatski kapucini nisu*

postali velika provincija, iako su baštinici izvorne Franjine karizme? Nisam mu znao točno odgovoriti. Možda će nam ovaj skup pomoći da nađemo odgovor i na to pitanje.

SAŽETAK

U članku se opisuje dolazak Manje braće kapucina u različite krajeve Hrvatske. Tu se ukratko opisuju sva ona mjesta i gradovi u koji su došli i nastanili se kapucini, a donose se i imena prvih Hrvata koji su ušli u kapucinski red kao i važniji podaci povezani s time.

U hrvatske krajeve kapucini su došli iz dva smjera: iz Italije i iz Austrije preko Slovenije. U južne hrvatske krajeve kapucini su došli iz Venecije i odmah su razvili plodnu djelatnost u sljedećim gradovima: Herceg Novi (1688.), Split (1691.), i Zadar (1732.). Najvažnija imena vezana uz to područje jesu: fra Ivan Dalmatinac, fra Nikola Zuzorić, fra Vinko Bragadin.

S druge strane, dolazak kapucina vezan je uz jedno slavno ime kapucinskog reda. Radi se o sv. Lovri Brindiškom, apostolskom učitelju Crkve koji je 1600. osnovao samostan u Grazu (Austrija) odakle su se kapucini proširili po novim samostanima u Sloveniji i Hrvatskoj.

Hrvatski kapucini započeli su izgradnju svoga prvoga samostana u Rijeci godine 1610. Nekoliko godina kasnije kapucini su došli u Zagreb (1618.); nakon toga u Varaždin 1701., u Osijek 1703. i u Karlobag 1710. godine.

RIASSUNTO

Il nostro tema tratta l' arrivo dei Frati Minori Cappuccini nelle varie regioni della Croazia. Praticamente e' un rapido sguardo su alcuni luoghi e città' in cui arrivarono Cappuccini, poi alcuni nomi dei primi cappuccini Croati entrati nell' Ordine e qualche altro dato importante.

Nelle regioni della Croazia i Cappuccini sono arrivati dalle due direzioni: dall' Italia e dall' Austria attraverso la Slovenia. Nelle regioni di sud della Croazia i Cappuccini sono arrivati da Venezia e subito hanno sviluppato grande attività' in alcune seguenti città': Herceg Novi (1688.), Split (1691.) e Zadar (1732.). I nomi più' importanti da queste regioni del sud sono: fra Giovanni Dalmata, fra Nicola Zuzorić, fra Vincenzo Bragadin.

D' altra parte l' arrivo dei Cappuccini e' legato ad un importante nome dell' Ordine Cappuccino. Si tratta di san Lorenzo da Brindisi dottore apostolico della Chiesa che nel 1600 fondò un convento a Graz (Austria) il quale poi fu un punto di partenza per nuovi conventi dei Cappuccini in Slovenia, in Croazia...

I Cappuccini Croati hanno cominciato costruire il suo primo convento a Rijeka 1610. Qualche anno più' tardi cappuccini arrivano a Zagreb (1618); poi a Varaždin 1701, a Osijek 1703, a Karlobag 1710.

*300 OBLJETNICA DOLASKA KAPUCINA U VARAŽDIN
ZNANSTVENI SKUP održan u petak 29. X 1999. u dvorani "Božjega naroda"*

*300 OBLJETNICA DOLASKA KAPUCINA U VARAŽDIN
ZNANSTVENI SKUP održan u petak 29. X 1999. u dvorani "Božjega naroda"*

BILJEŠKE

¹ Prema toj knjižici uglavnom je napravljeno ovo izlaganje

² Usp. Borak H., u VJESNIKU HRV. KAP. PROV., god., XXIV, br. 7. str. 182. U prilogu se navodi literatura i izvori za podatke o fra Ivanu Dalmatincu.

³ Usp. Borak H., u VJESNIKU HRV. KAP. PROV., god., XIII, br. 5. str. 59-61

⁴ Usp. Borak H., u VJESNIKU HRV. KAP. PROV., god., XXVI, br. 2. str. 219: "Kapucin Bragadin – skradinski biskup"

⁵ O tome dosta opširno piše Šagi-Bunić T. u nav. djelu na str. 4.

⁶ Usp. Tenšek Z.T. Provincija bl. Leopolda B. Mandića franjevca kapucina – Zagreb, u: FRANJO MEĐU HRVATIMA, Zbornik radova franjevačkih zajednica u prigodi 750 obljetnice smrti sv. franje Asiškoga (1226. – 1976.) Zagreb, 1976. str. 169-173.

⁷ Usp. Borak H., u VJESNIKU HRV. KAP. PROV., god., XIII, br. 5. str. 59: "Mihael Andeo Božidarević i sv. Veronika Giuliani".

⁸ Usp. Šagi-Bunić T. nav. dj. str. 5.

⁹ Usp. Tenšek Z. T. nav. dj. str. 171.

LITERATURA

Šagi-Bunić, Tomislav, *Redovnička zajednica kojoj je pripadao sluga Božji o. Leopold Bogdan Mandić*, Zagreb 1963.

Borak, Hadrijan, *Vjesnik Hrvatske kapucinske provincije sv. Leopolda B. Mandića*, Zagreb.

Tenšek, Zdenko Tomislav, *Provincija bl. Leopolda B. Mandića franjevca kapucina – Zagreb*, u »Franjo među Hrvatima«, Zbornik radova franjevačkih zajednica u prigodi 750. obljetnice smrti sv. Franje Asiškoga (1226.- 1976.) Zagreb, 1976.

Horvat, Rudolf, *Povijest grada Varaždina*, (Knjiga 4) Varaždin, 1973.

Arturo M. da CARMIGNANO DI BRENTA, *San Lorenzo da Brindisi »Dottore Apostolico«*, u »Santi e santita' nell' Ordine Cappuccino«, Vol. I. IL Cinque e il Seicento. A cura di Mariano d' Alatri, Roma 1980. Postulazione Generale dei Cappuccini.

Primljeno: 2000-3-13

